

Anna Mizak

Regionalne różnicowanie obiektywnej jakości życia mieszkańców województwa lubelskiego

Regional Differences of Objective Quality of Life of Inhabitants of the Lubelskie Voivodeship

Wprowadzenie

Ostatnie dziesięciolecia to czas intensywnego postępu gospodarczego i technologicznego, konsumpcjonizmu oraz rosnącej globalizacji. Wysoki standard życia stał się jednym z głównych celów aktywności człowieka, a kategorie poziomu i jakości życia zaczęły cieszyć się rosnącym zainteresowaniem wśród badaczy różnych dyscyplin naukowych.

Przedmiotem niniejszego opracowania jest jakość życia mieszkańców województwa lubelskiego. W pracy podjęto próbę doboru wskaźników opisujących obiektywną jakość życia oraz skonstruowania z ich wykorzystaniem syntetycznych mierników różnych aspektów poziomu życia. Badaniem objęto 20 powiatów ziemskich i 4 miasta na prawach powiatu. Do prowadzonej analizy wykorzystano dane Głównego Urzędu Statystycznego (GUS) za 2021 r. W opracowaniu zastosowano metody przeglądu oraz analizy opisowej i porównawczej treści zawartych w dostępnej literaturze przedmiotu. Do analizy danych statystycznych wykorzystano metodę wielowymiarowej analizy porównawczej. W oparciu o syntetyczny wskaźnik Perkala, dokonano klasyfikacji i porównania powiatów województwa lubelskiego ze względu na jakość życia.

1. Poziom a jakość życia – ujęcie definicyjno-badawcze

Powszechnie pojęcia poziomu i jakości życia używane są zamiennie, jednak w literaturze przedmiotu traktuje się je jako odrębne kategorie. W 1954 r. eksperci Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ) uznali, że „[...] poziom

życia obejmuje całokształt rzeczywistych warunków życia ludzi oraz stopień ich materialnego i kulturalnego zaspokojenia potrzeb poprzez strumień dóbr i usług odpłatnych, a także pochodzących z funduszków społecznych” (Piasny, 1993, s. 74). W tym rozumieniu poziom życia traktuje się jako kategorię nierozzerwalnie związaną z podstawowymi potrzebami człowieka, w której kluczową rolę odgrywają cechy ekonomiczne. Przytoczona definicja wiąże się z trzema, wzajemnie uzupełniającymi się, aspektami. Opisują one rzeczywiste warunki życia (*level of living*), minimum/normę życiową (*norm of living*) oraz standard/stopę życiową (*standard of living*; za: Kalinowski, 2015, s. 14). Do polskich warunków wspomnianą definicję ONZ zaadaptował Luszniwicz. Wskazał, że rozpatrując poziom życia, należy uwzględnić siedem podstawowych rodzajów potrzeb: wyżywienie, ochronę zdrowia, wykształcenie, rekreację, zabezpieczenie społeczne, zagospodarowanie materialne oraz osłonę socjalną, która obejmuje zapotrzebowanie m.in. na mieszkanie i odzież (Luszniwicz, 1972, s. 12). O poziomie życia stanowi więc ogół okoliczności, które charakteryzują materialne, kulturalne i społeczne warunki życia społeczeństwa związane z warunkami pracy, poziomem płacy, dochodami, spożyciem, sytuacją mieszkaniową, stanem posiadania trwałych dóbr konsumpcyjnych, stanem opieki zdrowotnej i socjalnej, stanem oświaty i kultury oraz wyposażeniem gospodarstw domowych w media.

W badaniach poziomu życia postuluje się wykorzystanie mierzalnych wskaźników, z kolei niemierzalne należy zastępować czynnikami jednoznacznie porównywalnymi (Piasny, 1993, s. 73–74). Podobnie, Słaby (1990; 2012) wskazała, że poziom życia oznacza stopień zaspokojenia fundamentalnych potrzeb określonych w hierarchii człowieka. Powinny określać go wyłącznie mierniki obiektywne (ilościowe i wartościowe). Takie, które charakteryzują faktycznie istniejący stan rzeczy, informują o stopniu zaspokojenia potrzeb materialnych (np. poziom i struktura: dochodów, wydatków, konsumpcji). Zdaniem tej autorki elementy niemierzalne stanowią o jakości życia, którą należy rozumieć jako poziom zadowolenia człowieka wynikający z zaspokojenia jego różnorodnych potrzeb. Powinno oceniać się ją w oparciu o wskaźniki subiektywne. Tylko one informują, jak rzeczywisty stan rzeczy jest postrzegany i oceniany przez jednostki lub grupy społeczne. Jakość życia wiąże się z faktem istnienia człowieka i odczuwania przez niego różnych stanów emocjonalnych, łączy ekonomiczny i pozamaterialny wymiar ludzkiego życia (Słaby, 1990; 2012, s. 8–10).

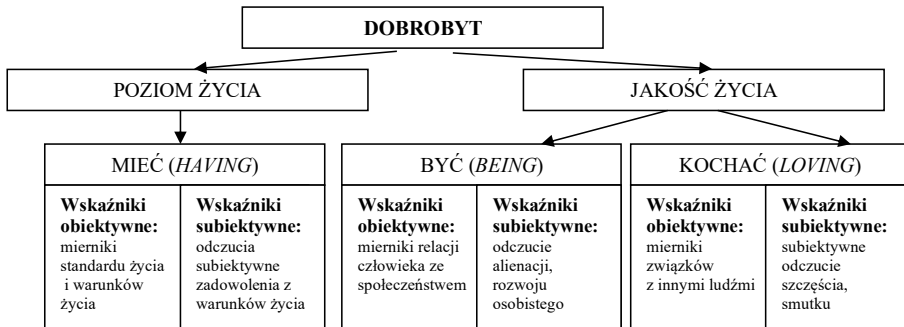
Jedną z bardziej całościowych definicji jakości życia podaje Światowa Organizacja Zdrowia. Traktuje ona jakość życia jako:

[...] sposób postrzegania przez jednostki swoich pozycji w życiu w kontekście kultury i systemu wartości, w których egzystują w powiązaniu z własnymi celami, oczekiwaniami, standardami i obawami; jest to szeroko pojęta koncepcja, na którą w sposób kompleksowy wpływają zdrowie fizyczne jednostki, jej stan psychiczny, stopień niezależności, relacje społeczne, osobiste przekonania oraz jej stosunek do znaczących cech otaczającego środowiska (za: Dziurawicz-Kozłowska, 2002, s. 80).

Należy zaznaczyć, że definicja ta ukazuje wielowymiarowość pojęcia jakości życia. Po pierwsze, wskazuje na jej subiektywną perspektywę. To człowiek jest tu podmiotem, który określa jakość swojego życia na podstawie przeprowadzonych ocen. Po drugie, formułowane przez niego opinie dokonywane są w kontekście wartości i norm akceptowalnych społecznie, wypracowanych przez daną kulturę. Nie bez znaczenia jest również miejsce zajmowane przez jednostkę w hierarchii społecznej. Po trzecie, wskazuje aspekty, które należy uwzględnić w badaniach, aby uzyskać kompleksową ocenę jakości życia badanej jednostki/grupy. Jednocześnie podkreśla istotność subiektywnych czynników wpływających na jakość życia (Petelewicz, Drabowicz, 2016, s. 16).

Jakość życia należy uznać za kategorię niezwykle złożoną, o trudnym do określenia zakresie. Podejście definicyjne, które zaproponował Allardt (1993), pozwala odróżnić poziom życia od jakości życia. Przyjął on, że jakość życia określają potrzeby i stopień satysfakcji z ich zaspokojenia. Stworzył model helsiński, w którym wskazał zależności między kluczowymi pojęciami, tj. dobrobytem, poziomem i jakością życia (rysunek).

Rysunek. Koncepcja jakości życia według Erika Allardta

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Ostasiewicz, 2004, s. 42.

Allardt przyjął, że dobrobyt składa się z dwóch części: poziomu życia i jakości życia. Pierwszą określa sfera „mieć”, drugą „być” i „kochać”. Dziedzina „mieć” (*having*) jest związana ze sferą materialną, dotyczy zaspokojenia potrzeb właściwych poziomowi życia, który definiowany jest posiadaniem i konsumowaniem dóbr materialnych i nieosobowych. Grupa potrzeb „być” (*being*) jest związana ze sferą psychiczną, emocjonalno-mentalną, dotyczy zaspokojenia potrzeb co do rozwoju osobistego, który definiowany jest samorealizacją, bezpieczeństwem osobistym, integracją ze społeczeństwem. Czynniki „kochać” (*loving*) związany ze sferą duchową, uczuciową, dotyczy zaspokojenia potrzeb społecznych, które definiowane są potrzebą utrzymywania satysfakcjonujących kontaktów międzyludzkich (Allardt, 1993, s. 93).

Przytoczone definicje wyraźnie wskazują, że obiektywną jakość życia należy utożsamiać ze zdefiniowanym wcześniej poziomem życia, do opisu którego wykorzystuje się wskaźniki obiektywne. Na potrzeby opracowania przyjęto, że jest to zbiór wyznaczników otoczenia, zdeterminowanych poziomem dobrobytu ekonomicznego, infrastruktury społecznej, mieszkaniowej i komunalnej oraz stanem środowiska naturalnego.

2. Metodologia badania

Na potrzeby niniejszego opracowania, w celu ustalenia poziomu jakości życia w poszczególnych powiatach województwa lubelskiego, zastosowano analizę opisową wybranych miar obiektywnej jakości życia oraz metodę sum standaryzowanych (wskaźnik Perkala). Pomiaru jakości życia dokonano dla 20 powiatów ziemskich i 4 miast na prawach powiatu. Wyliczenia prowadzone były dla roku 2021. Główne źródło danych stanowiły wskaźniki dostępne w zasobach statystyki publicznej Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego. Pojemność informacyjna poszczególnych kategorii została zdeterminowana dostępnością danych. Procedura badawcza obejmowała:

- 1) dobór zmiennych diagnostycznych, opisujących wybrane aspekty jakości życia w poszczególnych regionach, dla których wewnętrzny poziom zróżnicowania, mierzony przy wykorzystaniu klasycznego współczynnika zmienności, przekroczył wartość 10%;
- 2) klasyfikację wybranych miar do czterech obszarów tematycznych, zgodnych z metodologią GUS, które prezentują: a) rynek pracy i aktywność gospodarczą, b) zamożność mieszkańców i warunki mieszkaniowe, c) infrastrukturę gospodarczą oraz d) infrastrukturę społeczną i bezpieczeństwo publiczne (Dymek, Ściborek-Ryck, 2019, s. 3);

- 3) określenie, które zmienne wpływają na poprawę jakości życia mieszkańców poszczególnych regionów (stymulanty), a które determinują jej pogorszenie (destymulanty);
- 4) standaryzację zmiennych (aby uzyskać wzajemną porównywalność analizowanych cech), zgodnie z formułą (Malina, 2004, s. 33):

$$Z_{ij} = \frac{x_{ij} - \bar{x}_j}{S_j},$$

gdzie x_{ij} ma charakter stymulanty
lub

$$Z_{ij} = -\frac{x_{ij} - \bar{x}_j}{S_j},$$

gdzie x_{ij} ma charakter destymulanty,

gdzie:

x_{ij} – standaryzowana wartość j -tej zmiennej dla i -tego obiektu,

\bar{x}_j – wartość j -tej zmiennej i -tego obiektu,

Z_{ij} – średnia arytmetyczna zmiennej X_j ,

S_j – odchylenie standardowe zmiennej X_j .

- 5) obliczenie syntetycznych wskaźników poziomu jakości życia w poszczególnych regionach (W_{PER}), zgodnie z formułą (Szymańska, Domin, Kwiatkowski, Rogatka, 2011, s. 126):

$$W_{PER} = \frac{\sum_{i=1}^n Z_{ij}}{n},$$

gdzie:

n – liczba uwzględnionych cech;

- 6) wyznaczenie pięciu grup typologicznych (tabela 1), przy pomocy kryterium średniej arytmetycznej (\bar{x}_i) odchylenia standardowego S_{xi} (Kaczmarek, Parysek, 1977):

I grupa: bardzo wysoki poziom wskaźnika: $x_i \geq \bar{x}_i + 2S_{xi}$

II grupa: wysoki poziom wskaźnika: $S_{xi} > x_i \geq \bar{x}_i + S_{xi}$

III grupa: przeciętny poziom wskaźnika: $\bar{x}_i + S_{xi} > x_i \geq \bar{x}_i$

IV grupa: niski poziom wskaźnika: $\bar{x}_i > x_i \geq \bar{x}_i - S_{xi}$

V grupa: bardzo niski poziom wskaźnika: $x_i < \bar{x}_i - S_{xi}$

3. Jakość życia w powiatach województwa lubelskiego – wyniki badań

Wskazane merytoryczno-formalne kryteria doprowadziły do wyróżnienia 26 ilościowych i wartościowych wskaźników obiektywnych. Wybrane miary zgrupowano w cztery obszary tematyczne. Przy każdej zmiennej wskazano, czy dana cecha została uznana za stymulantę, czy destymulantę (tabela 2).

Tabela 1. Zmienne wykorzystane do badania warunków życia mieszkańców powiatów województwa lubelskiego w 2021 roku

Obszar tematyczny	Zmienna	Charakter zmiennej
Rynek pracy i aktywność gospodarcza	Stopa bezrobocia rejestrowanego (x_1)	Destymulanta
	Odsetek pracujących w sektorze rolniczym (x_2)	Destymulanta
	Odsetek pracujących w sektorze przemysłowym (x_3)	Stymulanta
	Odsetek pracujących w sektorze usługowym (x_4)	Stymulanta
	Liczba podmiotów gospodarki narodowej na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym (x_5)	Stymulanta
	Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 10 tys. mieszkańców (x_6)	Stymulanta
Zamożność mieszkańców i warunki mieszkaniowe	Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto (x_7)	Stymulanta
	Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności (x_8)	Destymulanta
	Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania (x_9)	Stymulanta
	Mieszkania oddane do użytkowania (x_{10})	Stymulanta
	Liczba samochodów osobowych na 1000 ludności (x_{11})	Stymulanta
Infrastruktura gospodarcza	Emisja zanieczyszczeń gazowych ogółem na km ² – (x_{12})	Destymulanta
	Ilość zmieszanych odpadów zebranych w ciągu roku ogółem na 1 mieszkańca – (x_{13})	Destymulanta
	Udział powierzchni terenów zieleni w powierzchni ogółem (x_{14})	Stymulanta
	Długość dróg gminnych i powiatowych o nawierzchni twardej ulepszonej (x_{15})	Stymulanta
	Długość dróg dla rowerów na 10 tys. ludności (x_{16})	Stymulanta
Infrastruktura społeczna i bezpieczeństwo publiczne	Liczba lekarzy na 10 tys. ludności (x_{17})	Stymulanta
	Liczba pielęgniarek i położnych na 10 tys. ludności (x_{18})	Stymulanta
	Liczba łóżek w szpitalach ogólnych na 10 tys. ludności (x_{19})	Stymulanta
	Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach (x_{20})	Stymulanta
	Odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym dzieci w wieku 4–6 lat (x_{21})	Stymulanta
	Odsetek osób posiadających wyższe wykształcenie w ogólnej liczbie ludności (x_{22})	Stymulanta
	Liczba centrów, domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic (x_{23})	Stymulanta
	Liczba zorganizowanych imprez artystyczno-rozrywkowych i sportowych (x_{24})	Stymulanta
	Liczba wypadków drogowych na 100 tys. ludności (x_{25})	Destymulanta
	Liczba przestępstw stwierdzonych przez Policję ogółem na 1000 mieszkańców (x_{26})	Destymulanta

Źródło: opracowanie własne.

W oparciu o przyjęty katalog miar, aby ukazać przestrzenne zróżnicowanie jakości życia, dokonano klasyfikacji obiektywnych warunków życia mieszkańców powiatów województwa lubelskiego. „Rynek pracy i aktywność gospodarcza” zostały opisane za pomocą wskaźników informujących o możliwościach rynku pracy (tabela 2). Stopa bezrobocia rejestrowanego w województwie lubelskim w 2021 r. wyniosła 8,7%. Z analizy danych GUS wynika, że największe bezrobocie odnotowano w powiecie hrubieszowskim (18,1%), następnie we włodawskim, chełmskim i krasnostawskim. Najniższe było w powiecie: łukowskim (4,3%), miasto Lublin, lubelskim i łęczyńskim. W Lubelskim najwięcej osób pracuje w sektorze usług (52,06%), a najmniej w przemyśle (22,55%). Najwyższy odsetek osób związanych zawodowo z sektorem usługowym był w miastach na prawach powiatu. W strukturze zatrudnienia powiatu opolskiego i zamojskiego dominuje rolnictwo, a łęczyńskiego, świdnickiego i puławskiego – sektor przemysłowy. Opisane możliwości rynku pracy determinuje lokalizacja i liczba podmiotów gospodarki narodowej i osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na terenie województwa. W tym zakresie widoczna jest przewaga miast na prawach powiatu. W pozostałych powiatach odnotowano niski lub przeciętny poziom przedsiębiorczości, a w powiatach chełmskim i łęczyńskim – bardzo niski.

Wskaźnik Perkala syntetycznie określający poziom rynku pracy i aktywności gospodarczej w powiatach potwierdził występujące zróżnicowanie przestrzenne. Widoczna jest zdecydowana przewaga miast na prawach powiatu, które osiągnęły bardzo wysoki lub wysoki poziom omawianej determinanty. W grupie powiatów o przeciętnym poziomie rynku pracy znalazło się 7 regionów. Najliczniejszą grupę stanowiło 10 powiatów, które osiągnęły niską wartość wskaźnika. Do grupy o bardzo niskich wartościach zakwalifikowały się powiaty: chełmski, hrubieszowski i krasnostawski.

Tabela 2. Wartość wskaźników diagnostycznych obszaru „Rynek pracy i aktywność gospodarcza”

Powiat	x_1	x_2	x_3	x_4	x_5	x_6	W_{PER}
bialski	11,1	35,26	17,17	47,57	128,8	589	-0,39
biłgorajski	6,5	42,26	24,08	33,66	156,7	746	0,04
chełmski	17,5	46,94	14,13	38,93	105,5	513	-1,16
hrubieszowski	18,1	44,73	8,90	46,36	137,4	607	-0,90
janowski	13,8	47,77	17,77	34,45	148,5	692	-0,55
krasnostawski	15,8	39,60	21,89	38,51	120,6	538	-0,76
kraśnicki	11,5	37,73	25,27	37,00	135,9	604	-0,35
lubartowski	13,8	34,89	26,00	39,11	137,1	635	-0,33
lubelski	5,9	40,53	19,09	40,37	159,6	785	0,13

Powiat	x_1	x_2	x_3	x_4	x_5	x_6	W_{PER}
łęczyński	6,3	18,64	51,56	29,80	113,1	519	0,28
łukowski	4,3	31,11	22,83	46,06	166,2	793	0,48
opolski	9,1	56,51	14,78	28,71	138,6	617	-0,72
parczewski	8,5	43,00	18,94	38,05	139,2	613	-0,36
puławski	6,6	21,13	33,23	45,64	174,3	734	0,64
radzyński	8,2	42,43	21,45	36,12	136,5	643	-0,29
rycki	7,9	29,10	25,87	45,03	145,5	619	0,07
świdnicki	9,7	17,82	39,90	42,27	158,1	709	0,53
tomaszowski	9,9	40,05	21,17	38,78	160,7	742	-0,07
włodawski	17,6	40,19	15,16	44,64	138,2	591	-0,75
zamojski	12,9	50,06	19,79	30,15	131,0	646	-0,69
m. Biała Podlaska	9,1	4,60	22,48	72,92	205,7	864	1,14
m. Chełm	10,2	5,01	19,30	75,68	178,8	753	0,79
m. Lublin	5,2	1,46	19,76	78,78	256,4	1018	1,80
m. Zamość	8,9	4,57	21,76	73,67	229,0	988	1,42
Lubelskie	8,7	25,39	22,55	52,06	167,4	740	-

Oznaczenia:

kolor zielony – bardzo wysoki poziom wskaźnika (I grupa),

kolor niebieski – wysoki poziom wskaźnika (II grupa),

kolor szary – przeciętny poziom wskaźnika (III grupa),

kolor żółty – niski poziom wskaźnika (IV grupa),

kolor pomarańczowy – bardzo niski poziom wskaźnika (V grupa).

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego:

GUS, 2021.

„Zamożność mieszkańców i warunki mieszkaniowe” zdeteminowane zostały przez istniejące realia płacowe i mieszkaniowe (tabela 3). W 2021 r. przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w Lubelskiem wyniosło 5318,7 zł. W pięciu powiatach odnotowano płacę wyższą niż średnia dla województwa. Najwyższe przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto pobierają mieszkańcy powiatu łęczyńskiego, kolejno miasta Lublin i powiatu puławskiego. Najniższe zaś mieszkańcy powiatu zamojskiego. Ze środowiskowej pomocy społecznej najczęściej korzystali mieszkańcy powiatu parczewskiego, włodawskiego i chełmskiego, a najrzadziej Lublina, powiatu świdnickiego i łukowskiego. Zdecydowanie najlepsza sytuacja mieszkaniowa panuje w powiecie lubelskim, kolejno janowskim i zamojskim. Mieszkańcy tych regionów dysponują mieszkaniami o bardzo dużej lub dużej powierzchni użytkowej. Z kolei mieszkania o najmniejszym metrażu posiadają mieszkańcy powiatu świdnickiego i miast na prawach powiatu. W 2021 r. w Lublinie i powiecie lubelskim oddano największą liczbę mieszkań. Najwięcej samochodów osobowych (w przeliczeniu na 1000 mieszkańców) posiadają mieszkańcy powiatu włodawskiego, a najmniej – janowskiego.

Wskaźnik Perkala syntetycznie określający zamożność mieszkańców i warunki mieszkaniowe w powiatach uwidocznili przewagę powiatu łęczyńskiego,

Lublina i lubelskiego nad pozostałymi regionami. W grupie powiatów o przeciętnym poziomie omawianej determinanty znalazło się 6 powiatów. Ponownie najliczniejszą grupę stanowiła IV grupa (14 powiatów). Bardzo niskie warunki płacowe i mieszkaniowe panują w Zamościu i powiecie parczewskim.

Tabela 3. Wartość wskaźników diagnostycznych obszaru „Zamożność mieszkańców i warunki mieszkaniowe”

Powiat	x_7	x_8	x_9	x_{10}	x_{11}	W_{PER}
bialski	4 594,5	547	88,1	438	786	0,13
biłgorajski	4 781,0	451	91,4	303	619	-0,12
chełmski	4 637,2	600	80,9	201	808	-0,10
hrubieszowski	5 019,6	505	78,6	56	641	-0,39
janowski	5 061,8	450	95,3	58	575	-0,15
krasnostawski	4 843,3	549	81,7	129	673	-0,34
kraśnicki	4 683,0	474	84,1	203	657	-0,26
lubartowski	4 824,6	566	86,0	368	661	-0,23
lubelski	4 615,9	326	104,2	1 223	713	0,84
łęczyński	7 165,6	345	84,6	185	764	1,08
łukowski	4 562,2	295	87,3	386	669	0,12
opolski	4 547,2	340	81,2	119	731	0,01
parczewski	4 882,0	834	80,8	64	793	-0,44
puławski	5 680,0	316	76,1	350	655	0,19
radzyński	4 775,7	580	88,2	236	747	-0,03
rycki	4 786,1	393	80,8	169	788	0,18
świdnicki	5 537,7	284	73,5	345	688	0,23
tomaszowski	4 556,8	475	87,9	125	661	-0,24
włodawski	4 724,4	728	79,2	81	853	-0,20
zamojski	4 373,6	480	94,0	350	660	-0,11
m. Biała Podlaska	4 984,7	325	69,8	440	699	-0,03
m. Chełm	4 945,8	356	64,1	97	678	-0,38
m. Lublin	5 833,5	260	60,3	2 960	623	0,81
m. Zamość	5 405,6	464	67,4	184	578	-0,56
Lubelskie	5 318,7	414	79,1	9 070	683,6	-

Oznaczenia:

kolor zielony – bardzo wysoki poziom wskaźnika (I grupa),

kolor niebieski – wysoki poziom wskaźnika (II grupa),

kolor szary – przeciętny poziom wskaźnika (III grupa),

kolor żółty – niski poziom wskaźnika (IV grupa),

kolor pomarańczowy – bardzo niski poziom wskaźnika (V grupa).

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego: GUS, 2021.

„Infrastruktura gospodarcza” oddaje stan środowiska naturalnego (czystość powietrza, gospodarkę odpadami, tereny zieleni) oraz istniejące warunki

komunikacyjne. Z danych przedstawionych w tabeli 4 wynika, że w 2021 r. najczystszy powietrzem oddychali mieszkańcy powiatu chełmskiego i janowskiego, a najwięcej zanieczyszczeń gazowych wyemitowano w Chełmie. Najmniej odpadów zmieszanych w przeliczeniu na mieszkańca generowano w powiatach: Białej Podlaskiej, radzyńskim, łukowskim i bialskim, a najwięcej – w Lublinie. W miastach na prawach powiatu tereny zielone zajmują 3–10% powierzchni ogółem, a w powiatach ziemskich nie przekraczają 0,5%. Najwięcej dróg gminnych i powiatowych o nawierzchni twardej ulepszonej znajduje się w powiecie bialskim i lubelskim. W województwie lubelskim średnio na 10 tys. ludności przypada 5,4 km dróg dla rowerów. Najlepszą dostępność do ścieżek rowerowych mieli mieszkańcy powiatu włodawskiego, kolejno tomaszowskiego i parczewskiego. Najmniej dróg dla rowerów odnotowano w powiatach: krasnostawskim, radzyńskim i kraśnickim.

Wskaźnik Perkala obliczony na podstawie wskaźników cząstkowych z obszaru „Infrastruktura gospodarcza” przyjął wysokie wartości dla powiatu bialskiego, włodawskiego i tomaszowskiego. W tym zestawieniu najliczniejszą grupę stanowiły powiaty o przeciętnym poziomie omawianej determinanty (10 powiatów). Do grupy IV zaklasyfikowano 9 regionów. W 2021 r. jedynie Chełm dysponował bardzo niskim stanem infrastruktury gospodarczej.

Tabela 4. Wartość wskaźników diagnostycznych obszaru „Infrastruktura gospodarcza”

Powiat	x_{12}	x_{13}	x_{14}	x_{15}	x_{16}	W_{PER}
bialski	8,2	61,4	0,1	1 826,2	5,7	0,62
biłgorajski	7,2	112,2	0,1	950,2	5,7	0,05
chełmski	0,5	78,8	0,2	1 322,6	4,6	0,28
hrubieszowski	54,6	118,8	0,2	1 351,2	5,3	0,18
janowski	0,9	116,2	0,1	623,0	2,9	-0,26
krasnostawski	146,0	111,6	0,2	723,7	0,7	-0,32
kraśnicki	42,1	120,1	0,3	804,1	1,7	-0,25
lubartowski	25,7	127,8	0,2	907,1	8,1	0,10
lubelski	15,0	148,4	0,1	1 733,1	7,1	0,33
łęczyński	83,5	168,9	0,3	580,7	5,9	-0,31
łukowski	35,4	26,4	0,2	1 194,5	2,5	0,31
opolski	29,3	132,3	0,2	725,1	2,2	-0,31
parczewski	14,7	94,2	0,1	474,1	10,3	0,15
puławski	1 975,4	173,0	0,5	852,6	3,5	-0,37
radzyński	35,7	13,2	0,1	828,3	1,6	0,15
rycki	82,8	140,5	0,2	632,3	3,9	-0,29
świdnicki	173,9	183,9	0,5	485,2	6,6	-0,36
tomaszowski	13,7	114,7	0,2	1 129,0	10,4	0,37

włodawski	25,6	99,4	0,1	443,7	18,9	0,57
zamojski	25,5	100,2	0,2	1 307,0	3,6	0,14
m. Biała Podlaska	1 274,6	13,0	3,3	161,5	4,3	0,18
m. Chełm	39 594,3	176,6	7,6	116,6	5,5	-1,08
m. Lublin	5 340,0	226,6	9,6	494,2	5,7	-0,09
m. Zamość	2 643,4	174,6	10,0	114,2	8,6	0,19
Lubelskie	196,12	132,7	0,3	19 780,2	5,4	-

Oznaczenia:

kolor zielony – bardzo wysoki poziom wskaźnika (I grupa),

kolor niebieski – wysoki poziom wskaźnika (II grupa),

kolor szary – przeciętny poziom wskaźnika (III grupa),

kolor żółty – niski poziom wskaźnika (IV grupa),

kolor pomarańczowy – bardzo niski poziom wskaźnika (V grupa).

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego: GUS, 2021.

„Infrastrukturę społeczną i bezpieczeństwo publiczne” charakteryzowały wskaźniki ochrony zdrowia, opieki społecznej, edukacji, czasu wolnego oraz poziomu bezpieczeństwa (tabela 5). Mierniki informujące o dostępności usług medycznych i stanie infrastruktury uwiarydliły przewagę miast na prawach powiatu. Liczba personelu medycznego (lekarzy, pielęgniarek i położnych) w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców jest we wszystkich powiatach niższa niż średnia dla województwa. Najgorsza sytuacja w tym zakresie jest w powiecie chełmskim. Najmniejszą liczbą łóżek w szpitalach ogólnych na 10 tys. ludności dysponowały powiaty: zamojski, lubelski i biały. Z punktu widzenia ochrony zdrowia najkorzystniejsza sytuacja panuje w miastach na prawach powiatu, szczególnie w Lublinie i Zamościu.

Dziedzina „Edukacja” prezentuje poziom wykształcenia mieszkańców województwa lubelskiego, organizację opieki dla najmłodszych oraz stopień rozpowszechnienia nauczania przedszkolnego. Jedynie miasta na prawach powiatu charakteryzują się bardzo wysokim lub wysokim poziomem poszczególnych wskaźników. W 2021 r. w powiatach województwa lubelskiego odsetek osób z wykształceniem wyższym wahał się od 13,5% do 21,9%. Z punktu widzenia badanych aspektów edukacyjnych najgorzej było w powiecie chełmskim. Kolejno najniższy odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach odnotowano w powiecie janowskim i hrubieszowskim, a odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w zamojskim.

Kolejny obszar – „Czas wolny” – ukazuje stan infrastruktury pozwalającej na spędzanie czasu niezwiązanego z obowiązkami służbowymi. Najwięcej centrów, domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic znajduje się w powiecie łukowskim i białym, a najmniej – w miastach Białej Podlaskiej i Chełmie. W 2021 r.

miasto Lublin i powiat bialski zorganizowały najwięcej imprez artystyczno-rozrywkowych i sportowych. W pozostałych powiatach odnotowano przeciętne wartości analizowanej zmiennej.

Skuteczność funkcjonowania organów władzy powołanych do kontroli przestrzegania prawa oraz zapewnienia porządku i ochrony obywatelom opisuje poziom bezpieczeństwa na danym terenie. Najmniejszą liczbą wypadków drogowych w przeliczeniu na 100 tys. ludności charakteryzowały się: miasto Zamość, powiat hrubieszowski i opolski. Z kolei bardzo niski poziom bezpieczeństwa komunikacyjnego odnotowano w powiecie ryckim. Biorąc pod uwagę sprawność działania Policji, należy stwierdzić, że największą liczbę przestępstw (w przeliczeniu na 1000 mieszkańców) stwierdzono w miastach na prawach powiatu, a najmniej – w powiecie lubelskim i janowskim.

Wskaźnik Perkala syntetycznie określający stan obszaru „Infrastruktura społeczna i bezpieczeństwo publiczne” przyjął bardzo wysokie wartości dla Lublina i Zamościa, a wysokie dla Białej Podlaskiej. W grupie powiatów o przeciętnym poziomie analizowanej determinanty znalazły się 4 regiony. Zdecydowana większość jednostek (16 powiatów) osiągnęła niską wartość wskaźnika. Jedynie powiat rycki cechuje bardzo niski poziom infrastruktury społecznej i bezpieczeństwa publicznego.

Tabela 5. Wartość wskaźników diagnostycznych obszaru „Infrastruktura społeczna i bezpieczeństwo publiczne”

Powiat	x_{17}	x_{18}	x_{19}	x_{20}	x_{21}	x_{22}	x_{23}	x_{24}	x_{25}	x_{26}	W_{PER}
bialski	7,6	33,7	1,0	5,1	82,9	16,1	25	1024	58,2	16,3	-0,26
biłgorajski	11,8	34,8	2,7	6,4	91,5	17,0	11	275	39,7	13,3	-0,22
chełmski	5,2	30,5	b.d.	0,7	64,3	13,5	16	358	46,5	14,0	-0,53
hrubieszowski	14,0	73,0	5,5	2,2	84,2	14,5	10	274	25,4	17,7	-0,21
janowski	25,2	98,1	5,7	1,8	82,2	16,0	6	132	63,7	10,3	-0,38
krasnostawski	15,6	78,8	3,7	6,9	85,0	15,8	8	340	36,2	15,3	-0,22
kraśnicki	20,4	66,8	2,8	8,6	88,4	16,0	10	199	42,6	11,5	-0,17
lubartowski	17,6	57,3	2,5	3,8	90,1	16,1	4	140	44,4	15,1	-0,44
lubelski	21,8	37,0	0,9	6,7	79,3	21,2	11	225	58,1	9,5	-0,34
łęczyński	18,7	53,6	3,9	11,0	92,8	16,8	6	274	40,9	14,8	-0,18
łukowski	15,7	68,2	3,4	11,6	95,3	14,7	33	552	42,9	11,8	0,30
opolski	14,6	49,9	4,1	8,9	87,8	14,3	7	302	29,8	12,9	-0,15
parczewski	17,9	96,9	6,6	5,6	89,3	15,9	9	348	51,2	14,4	-0,17
puławski	31,3	87,4	4,6	14,5	94,1	20,8	13	721	42,1	17,5	0,20
radzyński	23,3	82,7	4,6	7,1	91,7	14,6	7	383	46,2	13,2	-0,17
rycki	24,8	62,3	2,3	13,4	92,1	17,1	5	249	71,9	18,6	-0,55
świdnicki	26,2	65,7	2,6	18,1	92,3	21,9	5	243	35,4	11,9	0,10
tomaszowski	19,2	77,0	7,0	4,0	85,4	15,8	10	266	32,8	14,8	-0,09

włodawski	21,8	82,4	6,6	7,5	85,6	16,0	4	68	41,2	12,9	-0,20
zamojski	9,8	43,4	0,5	b.d.	74,8	15,5	11	427	48,7	12,7	-0,43
m. Biała Podlaska	61,9	181,1	11,2	20,6	111,8	26,3	1	46	39,7	20,0	0,63
m. Chełm	42,5	169,5	8,6	27,3	120,6	25,1	1	115	32,0	29,1	0,47
m. Lublin	158,1	241,7	12,1	30,4	106,6	34,4	16	2236	41,0	24,9	1,89
m. Zamość	81,9	232,4	12,2	26,8	113,6	26,1	4	145	25,0	18,4	1,13
Lubelskie	44,5	100,7	5,2	12,8	91,8	20,5	233	9342	43,5	16,26	-

Oznaczenia:

kolor zielony – bardzo wysoki poziom wskaźnika (I grupa),

kolor niebieski – wysoki poziom wskaźnika (II grupa),

kolor szary – przeciętny poziom wskaźnika (III grupa),

kolor żółty – niski poziom wskaźnika (IV grupa),

kolor pomarańczowy – bardzo niski poziom wskaźnika (V grupa).

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego: GUS, 2021.

Zakończenie

Jakość życia jest kategorią interdyscyplinarną, której zakres operacyjny zmienia się w zależności od prowadzonych badań czy przyjętych założeń metodologicznych. Dokonanie oceny jakości życia wymaga określenia domen (dziedzin), które poddaje się obserwacji. Kolejno, w ich ramach wyznacza się konkretne wskaźniki, w oparciu o które będzie można wnioskować o poziomie zaspokojenia poszczególnych aspektów życia człowieka.

Przeprowadzona analiza danych wtórnych wykazała, że obiektywna jakość życia mieszkańców województwa lubelskiego jest zróżnicowana zarówno w ujęciu przestrzennym, jak i w odniesieniu do określonych aspektów jakości życia. Widoczna jest zdecydowana przewaga miast na prawach powiatu nad powiatami ziemskimi. W tej ocenie relatywnie dobrze wypadły: sytuacja na rynku pracy, stan i infrastruktura ochrony zdrowia, edukacja oraz bezpieczeństwo mieszkańców. Wśród miast na prawach powiatu województwa lubelskiego najwyższe wskaźniki w poszczególnych obszarach tematycznych, a więc najwyższy poziom jakości życia, odnotowano w Lublinie, a najniższy – w Chełmie.

W 2021 r. zdecydowana większość wskaźników opisujących warunki społeczne, demograficzne i gospodarcze powiatów ziemskich wykazywała niski poziom. Jedyнным obszarem, w którym powiaty ziemskie osiągnęły mierniki wyższe niż miasta na prawach powiatu, był stan środowiska naturalnego (czystość powietrza, gospodarka odpadami). Spośród powiatów ziemskich w 2021 r. najwyższą jakość życia odnotowano w powiatach: puławskim, świdnickim, łukowskim, łęczyńskim i lubelskim, a najniższą – w chełmskim, hrubieszowskim, krasnostawskim i parczewskim.

Bibliografia

- Allardt, E. (1993). *Having, Loving, Being: An Alternative to the Swedish Model of Welfare Research*. W: M. C. Nassbaum, A. Sen (red.), *The Quality of Life* (s. 88–94). Oxford: Oxford University Press.
- Dymek, Z., Ściborek-Rycyk, M. (2019). *Warunki życia ludności w województwie lubelskim w latach 2013–2017. Analizy statystyczne*. Lublin: Urząd Statystyczny w Lublinie.
- Dziurowicz-Kozłowska, A. (2002). Wokół pojęcia jakości życia. *Psychologia Jakości Życia*, 1/2, 77–99.
- Główny Urząd Statystyczny. (2021). Pobrano z <https://bdl.stat.gov.pl/bdl/dane/podgrup/temat> (31.08.2023).
- Kaczmarek, Z., Parysek, J. J. (1977). Zastosowanie analizy wielowymiarowej w badaniach geograficzno-ekonomicznych. W: Z. Chojnicki (red.), *Metody ilościowe i modele w geografii* (s. 94–127). Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Kalinowski, S. (2015). *Poziom życia ludności wiejskiej o niepewnych dochodach*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Luszniewicz, A. (1972). *Statystyka poziomu życia ludności*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne.
- Malina, A. (2004). *Wielowymiarowa analiza przestrzennego zróżnicowania struktury gospodarki Polski według województw*. Kraków: Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie.
- Ostasiewicz, W. (red.). (2004). *Ocena i analiza jakości życia*. Wrocław: Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego.
- Petelewicz, M., Drabowicz, T. (2016). *Jakość życia – globalnie i lokalnie. Pomiar i wizualizacja*. Łódź: Katedra Socjologii Ogólnej, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Uniwersytet Łódzki.
- Piasny, J. (1993). Poziom i jakość życia ludności oraz źródła i mierniki ich określania. *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*, 55(2), 73–92.
- Słaby, T. (1990). Poziom życia, jakość życia. *Wiadomości Statystyczne*, 6, 8–10.
- Słaby, T. (2012). *Quality of Life of the Emerging Upper Class in Poland*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza (Szkoła Główna Handlowa).
- Szymańska, D., Domin, D. J., Kwiatkowski, G., Rogatka, K. (2011). Ranking miast w Polsce na podstawie warunków życia w świetle różnych metod pomiaru. W: L. Mierzejewska, M. Wdowicka (red.), *Współczesne problemy rozwoju miast i regionów* (s. 121–133). Poznań: Bogucki Wydawnictwo Naukowe.

Streszczenie

Niniejsze opracowanie dotyczy zagadnienia jakości życia. W pracy zaprezentowano aspekty definicyjno-badawcze odróżniające poziom życia od jakości życia. Zasadniczym celem artykułu było ustalenie obiektywnej jakości życia w poszczególnych powiatach województwa lubelskiego. Podjęte badania obejmowały analizę opisową wybranych miar obiektywnej jakości życia oraz obliczenie na podstawie przyjętych wskaźników cząstkowych (zgrupowanych w cztery obszary tematyczne) syntetycznych mierników. Zastosowana metoda pozwoliła na wyznaczenie grup powiatów o zbliżonym poziomie jakości życia. Przeprowadzone dla 2021 roku badania pokazały, że obiektywna jakość życia mieszkańców województwa lubelskiego jest zróżnicowana zarówno w ujęciu przestrzennym, jak i w odniesieniu do określonych aspektów jakości życia. Widoczna jest zdecydowana przewaga miast na prawach powiatu nad powiatami ziemskimi.

SŁOWA KLUCZOWE: jakość życia, poziom życia, województwo lubelskie

Summary

This study deals with the issue of quality of life. The paper presents the definitional and research aspects that differentiate the standard of living from the quality of life. The main objective of the paper was to determine the objective quality of life in individual districts of lubelskie voivodship. The research undertaken included a descriptive analysis of selected measures of objective quality of life and the calculation of synthetic measures on the basis of the adopted partial indicators (grouped into four thematic areas). The method used made it possible to delineate groups of counties with similar levels of quality of life. The research carried out for 2021 showed that the objective quality of life of the inhabitants of Lubelskie Voivodeship varies both spatially and in relation to specific aspects of quality of life. There is a clear advantage of cities with county rights over rural districts.

KEYWORDS: quality of life, standard of living, Lubelskie Voivodship

Nota o autorze

Anna Mizak – mgr, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Instytut Ekonomii i Finansów, Katedra Finansów i Rachunkowości; główne obszary działalności naukowej: poziom i jakość życia, finanse samorządowe, rachunkowość finansowa; e-mail: anna.mizak@kul.lublin.pl; ORCID: 0000-0003-1250-0195.

